فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۳، پیاپی۹
صفحات ۶۲-۴۱

پراکنده‌رویی شهر شیراز و تغییرات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی روستاهای پیرامون مورد: روستای گویم

موسی کمانرودی‌کجوری*، استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
فرهاد عزیزپور، استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
علی جانبازی، کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۱۱/۷ پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۴/۸

چکیده

روند توسعه‌ی شهر شیراز از دهۀ ۱۳۳۰ به بعد، موجب رشد شتابان جمعیت و پراکنده‌رویی در پیرامون، به‌خصوص در امتداد محورهای ارتباطی برون‌شهری منتهی به آن، شده است؛ سهم پراکنده‌رویی در رشد و گسترش شهر شیراز از ۲۲/۰۲ درصد در دهه‌ی ۴۵-۱۳۳۵ به ۷۲/۸ درصد در دهه‌ی ۸۵-۱۳۷۵ افزایش یافته است. این روند، تغییر کارکرد غالب اقتصادی ناحیه‌ی سکونتگاهی (شهرستان) شیراز از کشاورزی به چندنقشی (با غلبه‌ی بخش خدمات)، الحاق و ادغام برخی روستاها در شهر شیراز و تحولات ساختاری اجتماعی، سیاسی و فضایی گسترده در این ناحیه را به دنبال داشته است. روستای «گویم» که در فاصله‌ی ۲۰ کیلومتری شمال غربی شهر شیراز و در مجاور جاده ارتباطی برون‌شهری شیراز-اردکان واقع شده است، یکی از سکونتگاه‌های پیرامونی این کلانشهر می‌باشد. این مقاله، پراکنده‌رویی شهر شیراز و تأثیرات آن بر تغییرات ساختاری-کارکردی روستای «گویم»در سال‌های۹۰-۱۳۸۰ را مورد بررسی قرار داده است. پژوهش حاضر از نوع بنیادی و کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی جمع‌آوری و با استفاده از آمار توصیفی، تجزیه و تحلیل شده است. همچنین از سیستم اطلاعات جغرافیایی در تحلیل میزان، جهت، الگو و شکل پراکنده‌رویی شهر شیراز در بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ و روستای «گویم» در سال‌های ۹۰-۱۳۸۰ استفاده شده است. سه مؤلفه اقتصاد، اجتماع و فضا با ۲۴ شاخص، مبنای شناخت و تحلیل این پژوهش قرارگرفته است. نتایج نشان می‌دهد روستای «گویم» از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ به شدت تحت تأثیر روند پراکنده‌رویی شهر شیراز قرار گرفته و با تغییرات ساختاری-کارکردی شگرفی مواجه شده است؛ این روستا در این دهه به یکی از مهم‌ترین سکونتگاه‌های مهاجرپذیر پیرامونی شهر شیراز تبدیل شده و مساحت آن حدود ۳/۳ برابر افزایش یافته است. همچنین، ۵۹/۳ درصد شاغلین ساکن این روستا در بخش خدمات و ۳۲/۲ درصد نیز در بخش صنعت اشتغال دارند.

واژگان کلیدی: پراکنده‌رویی، شیراز، روستای گویم، تغییرات ساختاری-کارکردی.

* تماس: ۰۹۱۲۱۸۸۹۵۶۵ Email:Kamanroodi@yahoo.com

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

۱) مقدمه

تحولات توسعه شهری و پیامدهای آن در سکونتگاه‌های روستایی پیرامون، به یکی از اصیل‌ترین موضوعات پژوهشی علوم جغرافیایی در چند دهه اخیر تبدیل شده است. به طور مثال، رضوانی (۱۳۸۱) در بررسی روابط شهر تهران با روستاهای اطراف آن به این نتیجه رسید که آن روستاها به‌صورت خودجوش و برنامه‌ریزی نشده و متناسب با ویژگی‌ها و امکانات خود به عرصه‌ای تکمیلی برای ایفای نقش‌های شهر تبدیل شده‌اند و این روند آثار و پیامدهای نامطلوبی در زمینه‌های مختلف در روستاهای پیرامونی برجای گذاشته است. مردی زرنقی (۱۳۸۳) نیز در بررسی تأثیر رابطه شهر و روستا در تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی روستایی شهرستان هریس نشان داده است که این رابطه موجب تغییرات عمده‌ای در نواحی روستایی آن شهرستان شده است.

طاهرخانی و افتخاری (۱۳۸۳) در بررسی عملکرد متقابل و پیوندهای فضایی بین شهر قزوین و ۶۵ سکونتگاه روستایی پیرامون آن به این نتیجه دست یافته‌اند که بروز تغییرات در مراکز روستایی این استان، غیر ارگانیک بوده است. طورانی (۱۳۸۹) در بررسی و تبیین نقش روابط اقتصادی شهر و روستا در ناحیه دهستان چهل‌چای بخش مرکزی شهرستان مینودشت نشان داده است که بین روابط اقتصادی شهر و روستا و رشد اقتصادی، تحولات اجتماعی و فرهنگی و تغییرات کالبدی-محیطی آن ناحیه، رابطه معناداری وجود دارد. قدیری معصوم و همکاران (۱۳۸۶) نیز در بررسی ابعاد تعامل، تأثیرپذیری و اثرگذاری شهر جدید گلبهار در مناطق روستایی و تحولات روستاهای پیرامون آن به تأثیر از این پدیده در فضاهای جغرافیایی، بیان داشته است که آن شهر علاوه بر جذب جمعیت سرریز شهر مشهد، اثرات مختلفی در روستاهای اطراف داشته (هرچند به صورت ناقص) که این تأثیر به شکل‌گیری حوزه جذب و نفوذ روستایی آن بدون برنامه و به‌صورت ناخواسته انجامیده است.

همچنین قادرمزی (۱۳۸۸) در بررسی گسترش شهر سنندج و تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیرامون آن (نایسر و حسن‌آباد) به این نتیجه دست یافت که خزش شهری منفصل این شهر به تورم جمعیتی و رشد آن روستاها منجر شده است. نتایج تحقیق وی نشان داده است که هر چند شهر سنندج مبدأ و مقصد همه مهاجران وارد شده به این روستاها نیست، اما اکثر آنان به دلایلی چون فاصله کم با شهر، پایین بودن قیمت زمین و مسکن نسبت به شهر، سهولت دسترسی و امکان استفاده از خدمات شهری، در این روستاها سکنی گزیده‌اند. در واقع این روستاها به منزله‌ی عرصه‌ای تکمیلی برای کارکردهای شهر سنندج، بخشی از نقش سکونتی-خوابگاهی شهر سنندج را پذیرا گشته‌اند.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

شهر شیراز یکی از قطب‌های توسعه‌ی کشور در منطقه‌ی زاگرس جنوبی است. روند توسعه‌ی این شهر از دهه‌ی ۱۳۳۰ به بعد، به‌گونه‌ای بوده که در دوره‌های مختلف به پیرامون، به‌ویژه در امتداد محورهای اصلی برون‌شهری منتهی به آن و به تبع وضع توپوگرافی، به دو صورت متصل و منفصل گسترش یافته است. این روند، موجب تغییر ساختار و کارکرد اقتصادی ناحیه‌ی سکونتگاهی (شهرستان) شیراز از کشاورزی به چندنقشی (با غلبه‌ی بخش خدمات)، الحاق[1] و ادغام[2] برخی روستاها و تغییرات ساختاری اجتماعی، سیاسی و و فضایی گسترده در آن شده است. روستای«گویم» (مرکز دهستان دراک) که در فاصله‌ی ۲۰ کیلومتری شمال غربی شهر شیراز و در مجاورت محور برون‌شهری شیراز-اردکان واقع شده است (نقشه ۱)، به‌شدت تحت تأثیر روند پراکنده‌رویی شهر شیراز قرار گرفته است. این مقاله در پاسخ به این سؤال اساسی انجام پذیرفت که پراکنده‌رویی شهر شیراز چه تغییرات ساختاری-کارکردی در روستای «گویم» در بین سال‌های ۹۰-۱۳۸۰ را موجب شده است؟

۲) مبانی نظری

رشد شهری یک مفهوم عام و غالباً به معنی حاصل جمعِ افزایش زمین تحت اشغال شهری است. در حالی که گسترش شهری، میزان، جهت و شکل رشد شهری می‌باشد. انواع یا الگوهای رشد و گسترش شهری در مراحل مختلف حیات شهر، متفاوت است (شکل ۱ و ۲). پراکنده‌رویی، یکی از انواع یا یکی از ویژگی‌های گسترش شهری است و عموما بار منفی دارد. ویلسون و همکارانش، سه نوع رشد شهری را شناسایی کرده‌اند: پر[3]، گسترشی[4] و دور از مرکز[5]. رشد دور از مرکز، بیشتر به گسترش منزوی (منفصل)[6]، خطی[7] و خوشه‌ای[8] خوشه‌ای[8] منتهی می‌شود (Wilson et al, 2003: 275).

"بر اساس تعاریف به‌عمل آمده از پراکنده‌رویی شهری، مهم‌ترین ویژگی‌های این پدیده را می‌توان گسترش «کم‌تراکم»[9]، «نواری»[10]، «پراکنده»[11]، «جسته و گریخته و ناپیوسته»[12] و «جدایی کاربری‌های

[1] Annexation
[2] Merging
[3].Infiil
[4] Outlying
[5].Outlying
[6].Isolated
[7].Linear Branch
[8].Clustered Branch
[9].Low-density
[10].Strip
[11].Scattered
[12].Leapfrog

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

زمین»[1] برشمرد. در این میان، «تراکم»، عمومی‌ترین معیار پراکنده‌رویی شهری است که با مقایسه‌ی میزان زمین تحت ساخت‌وساز و میزان رشد جمعیت شهری به دست می‌آید" (حیدری و سلیمانی، ۱۳۹۲: ۱۵). این پدیده را فارق از توصیف علل یا ویژگی‌های آن، می‌توان "رشد به سمت بیرون و با درجه فشردگی کمتر از یک هسته‌ی متراکم شهری که دارای دافعه بوده و به لحاظ پایداری زیست‌محیطی و ابعاد زندگی انسانی نیز با مشکل مواجه می‌باشد، تعریف نمود. با توجه به این تعریف، رشد شهری باید با چهار اصل سازگار باشد: الف- عدم تشویق رشد به سمت بیرون؛ ب- در شرایط غیرقابل اجتناب، رشد بیرونی شهر باید از فشردگی بالایی برخوردار باشد؛ پ- نرخ رشد شهری نباید از نرخ جمعیت منطقه پیشی بگیرد؛ ت- نباید به منافع و نیازهای محیط زیست و جامعه در حال و آینده خسارت برساند" (Bhatta, 2010:9).

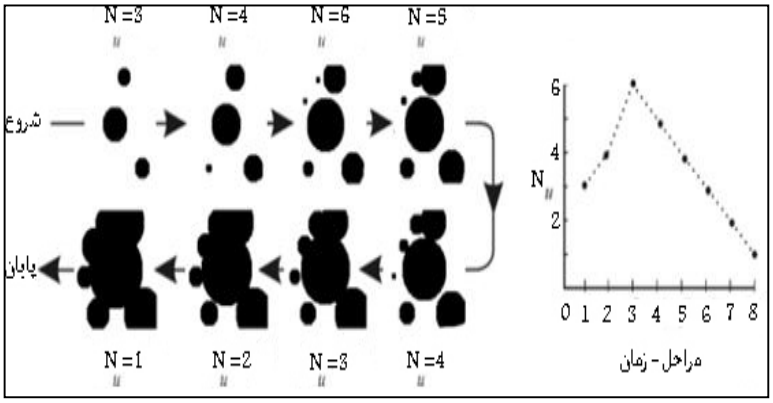

شکل شماره (۱): مدل دایره‌ای ساده‌ی مراحل رشد و گسترش شهری

منبع: Herold et al, 2005: 5

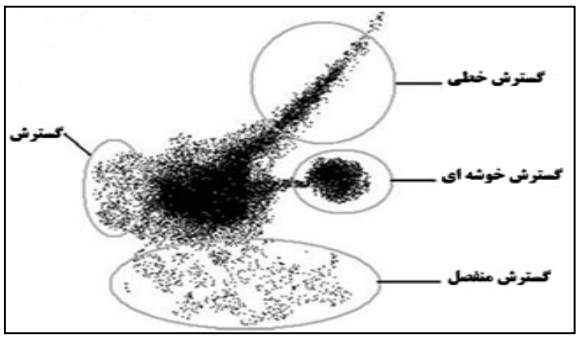

شکل شماره (۲): الگوهای رشد و گسترش شهری

منبع:Bhatta, 2010: 11

[1] Separation

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

هر نظام جغرافیایی یا فضایی از دو بعد اساسی «ساخت» و «کارکرد» و تأثیر متقابل و تغییر و تحول مستمر آن‌ها در اثر پویایی[1] و نوآوری[2] تشکیل می‌شود. پدیده‌های جغرافیایی یا فضایی "در طول زمان و در بستر مکان ایجاد می‌شوند، حرکت می‌کنند و تغییر می‌یابند". به بیانی دیگر، حرکت این پدیده‌ها در فصل مشترک زمان و مکان اتفاق می‌افتد و می‌توان گفت، زمان و مکان دارای همگرایی و درهم‌تنیدگی ویژه‌ای است (Stlawa, 2000: 1-3). از این رو، اجزای اصلی هر نظام جغرافیایی را می‌توان به شرح موارد زیر برشمرد: الف، طبیعت با تمام اجزا و ویژگی‌های آن به‌عنوان بستر تحرک عناصر، اجزا، عوامل و پدیده‌های انسانی؛ ب، جامعه با تمام فعالیت‌ها و ویژگی‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی؛ پ، فضای مصنوع (انسان‌ساخت) به‌عنوان تولید ناشی از فعالیت‌ها و عملکردهای انسانی در راستای رفع نیازهای مادی و معنوی؛ ت، روابط یا جریان‌ها به مفهوم تعامل و مبادله‌ی مستمر و منظم انسان و تولیدات منقول یا پدیده‌ها؛ ث، زمان به‌عنوان فرایند پویایی، تغییر و دگرگونی پدیده‌ها (کمانرودی،۱۳۸۴: ۳۶-۳۴).

بنابراین، میان اجزای ساختاری و کارکردی تمام پدیده‌های نظام‌های فضایی نظیر شهرها، روستاها، مناطق و نواحی، نوعی پیوند تنگاتنگ، هم به‌وجه عمودی و هم افقی برقرار است که مجموعه حاصل از آن قابلیت‌های آن نظام را نمایندگی و تحقق‌پذیر می‌سازد. در این چارچوب، ساختارهای کالبدی، اعم از ساخت‌های طبیعی و یا انسان‌ساخت، در ارتباطی تنگاتنگ با ساخت‌های اجتماعی-اقتصادی قرار می‌گیرند؛ البته آشکار است که هر دوی این‌ها خود به‌عنوان نظام‌های فرعی نظام اصلی فضایی عمل می‌کنند. به همین ترتیب، کارکردهای مختلف نظام، چه کارکردهای طبیعی-اکولوژیک و چه کارکردهای اجتماعی-اقتصادی نیز هر یک به‌عنوان نظامی فرعی، با یکدیگر تعامل معنادار دارند. در نهایت، تمام نظام‌های فرعی هم، اعم از نظام‌ها و اجزای فرعی ساختاری و کارکردی، در تعامل و ارتباط متقابل عمل می‌کنند. بدین‌سان، می‌توان دریافت که کلیت نظام فضایی، در محیط خود، در تعاملی چندبعدی و بسیار پیچیده بین اجزای گوناگون طبیعی-اکولوژیک و اجتماعی- اقتصادی قرار دارد که در نتیجه‌ی آن، با نوعی پویایی در گذر زمان پیوسته در معرض تغییر قرار دارد (سعیدی،۱۳۹۱: ۱۲-۱۱).

ساختارها و کارکردهای فضایی در راستای رفع نیازهای زیستی و اجتماعی انسان شکل می‌گیرند. نیازهای زیستی انسان، فراگیر، اما معدودند. نیازهای اولیهٔ زیستی را که می‌توان نیاز به آب، غذا، خواب، سرپناه و امنیت نام برد، در شرایط جغرافیایی مختلف ثابت و یکسان می‌باشد، اما نیاز به مفهوم عام آن نسبی است. به اعتقاد دیوید هاروی، احتیاجات و نیازهای عام انسانی به‌جهت اینکه مقولاتی وابسته به شعور انسان

[1] Dynamism
[2] Inovation

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

هستند، ثابت نیست. به موازات تحول جامعه، شعور و در نتیجه نیاز، تحول می‌یابد. این نیازها را می‌توان بر حسب چند مقوله‌ی مختلف فعالیتِ کم و بیش ثابت، که از جمله آن‌ها خوراک، مسکن، خدمات بهداشتی، تحصیلات، خدمات اجتماعی و خدمات مربوط به محیط زیست، کالاهای مصرفی، تأسیسات تفریحی، دل-پذیری محله و وسایل حمل و نقل است، تعریف کرد. تعیین حداقل کمی و کیفی نیاز به هر یک از مقولات مذکور و راه‌های پاسخ‌گویی به آن‌ها، بر حسب هنجارهای اجتماعی و در طول زمان تغییر می‌کند (هاروی، ۱۳۷۶: ۱۰۳-۱۰۲).

شالوده توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی و فضایی-کالبدی کشورهای در حال توسعه در اواسط قرن بیستم (۶۰-۱۹۵۰)، عموماً بر اساس «نظریه نوسازی[1]»، «رویکرد رشد صنعتی[2]» و «راهبرد توسعه قطبی»[3] شکل گرفته بود. این رویکرد در دهه ۱۹۶۰ به‌عنوان ابزار سیاست‌گذاری در آمایش سرزمین و برنامه‌ریزی منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفت و در کشورهای مختلف، غالباً با حمایت و تسهیلات مالی دولت‌ها و مؤسسات فراملی و بین‌المللی بکار گرفته شد. این جهت‌گیری در کشورهای جهان سوم بر خلاف کشورهای جهان اول، موجب شکل‌یابی قطب‌ها، تمرکز و تراکم منابع و زیرساخت‌های توسعه در قطب‌ها و مراکز رشد ملی و منطقه‌ای، نیاز به تأمین نیروی کار صنعتی، مهاجرت بی‌سابقه روستا-شهری، نیاز به فضاهای جدید حیاتی و گسترش شهری در اراضی پیرامون شده است. در طی این روند، روستاها به تأثیر از کارکردهای شهری به‌تدریج از مکانی تولیدی با محتوای غالباً کشاورزی، به کانونی بی‌هویت و مصرف‌کننده تبدیل شده است.

این جهت‌گیری در ایران از اوایل سده‌ی معاصر به اجرا درآمد و از سال ۱۳۳۵ به بعد با شدت بیشتری ادامه یافت؛ راهبرد قطب رشد در طول سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۵۶ در قالب برنامه چهارم (۵۱-۱۳۴۷) و پنجم (۵۶-۱۳۵۲) عمرانی، مبنای برنامه‌ریزی‌های فضایی ملی و منطقه‌ای کشور قرار گرفت. این جهت‌گیری‌ها موجب تمرکز و تراکم منابع و زیرساخت‌ها در مراکز رشد، شکاف سطوح توسعهٔ مناطق و سکونتگاه‌ها، مهاجرت، پراکنده‌رویی و تغییرت ساختاری-کارکردی گسترده و فراگیر (از جمله کاربری اراضی) شد. به‌عنوان مثال، سهم جمعیت روستایی کشور از ۶۸/۵۹ درصد در سال ۱۳۳۵ به ۶۲/۰۲ درصد در سال ۱۳۴۵، ۵۲/۹۷ درصد در سال ۱۳۵۵، ۴۵/۷۱ درصد در سال ۱۳۶۵، ۳۸/۶۹ درصد در سال ۱۳۷۵ و ۳۱/۴۵ درصد در سال ۱۳۸۵ کاهش یافته است.

[1] Modernization Theory
[2] Industrial Growth Approach
[3] Polarized Development Strategy

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

"روندها و پیامدهای رشد و گسترش کلانشهری در سرزمین‌های توسعه یافته با این‌گونه فرایندها در کشورهای توسعه نیافته، متفاوت است. در کشورهای صنعتی، جمعیت سرریز با گریز از تراکم و فشردگی بافت کلانشهری، به عرصه‌های آرام و سالم‌تر حومه پناه می‌برند و به همین ترتیب، پاره‌ای از فعالیت‌ها به سبب وابستگی‌های مکانی-فضایی و نیاز به مجاورت با کانون اصلی، به عرصه‌های پیرامونی منتقل می‌شود. بدین-سان مهاجرت در کلانشهرهای دنیای صنعتی، با بروز پدیده‌ی روستاگریزی، به صورتی وارونه عمل کرده و جمعیت کلانشهری به خارج از شهر و به عرصه‌های روستایی پیرامونی سرریز می‌شود" (سعیدی و ثابت، در: سعیدی، ۱۳۹۰: ۱۴۹-۱۴۷).

۳) روش تحقیق

این پژوهش از حیث هدف از نوع پژوهش‌های بنیادی و کاربردی و از حیث ماهیت از نوع پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی است. رویکرد این پژوهش، ساختاری-کارکردی است که در مقیاس کلان و راهبردی انجام پذیرفته است. جامعهٔ آماری این پژوهش، شهرستان و شهر شیراز و روستای «گویم» (شکل۳) می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی جمع‌آوری شده است. در این تحقیق از سیستم اطلاعات جغرافیایی در تحلیل میزان، جهت، الگو و شکل پراکنده‌رویی شهر شیراز در بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ و روستای «گویم» در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ استفاده شده است. سه مؤلفه اقتصاد، اجتماع و فضا با ۲۴ شاخص، مبنای شناخت و تحلیل این پژوهش قرار گرفته است. این متغیرها و شاخص‌ها در جدول شماره ۱ درج شده‌اند.

جدول شماره (۱): متغیرها و شاخص‌های تحقیق

مؤلفه	شاخص‌ها
اقتصاد	ترکیب شغلی- نسبت شغلی- تعداد شاغلین- نسبت شاغلین- محل اشتغال شاغلین- نقش غالب اقتصادی.
اجتماع	تعداد جمعیت- نرخ رشد جمعیت- نسبت جنسی- تعداد خانوار- بعد خانوار- میزان مهاجرت- زمان مهاجرت- مبدأ مهاجرت- علل مهاجرت- ضریب شهرنشینی.
فضا	مساحت کاربری‌ها- نسبت کاربری‌ها- سرانه کاربری‌ها- میزان گسترش- جهت گسترش- الگوی گسترش- شکل گسترش- قدمت بنا- تراکم ساختمانی.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

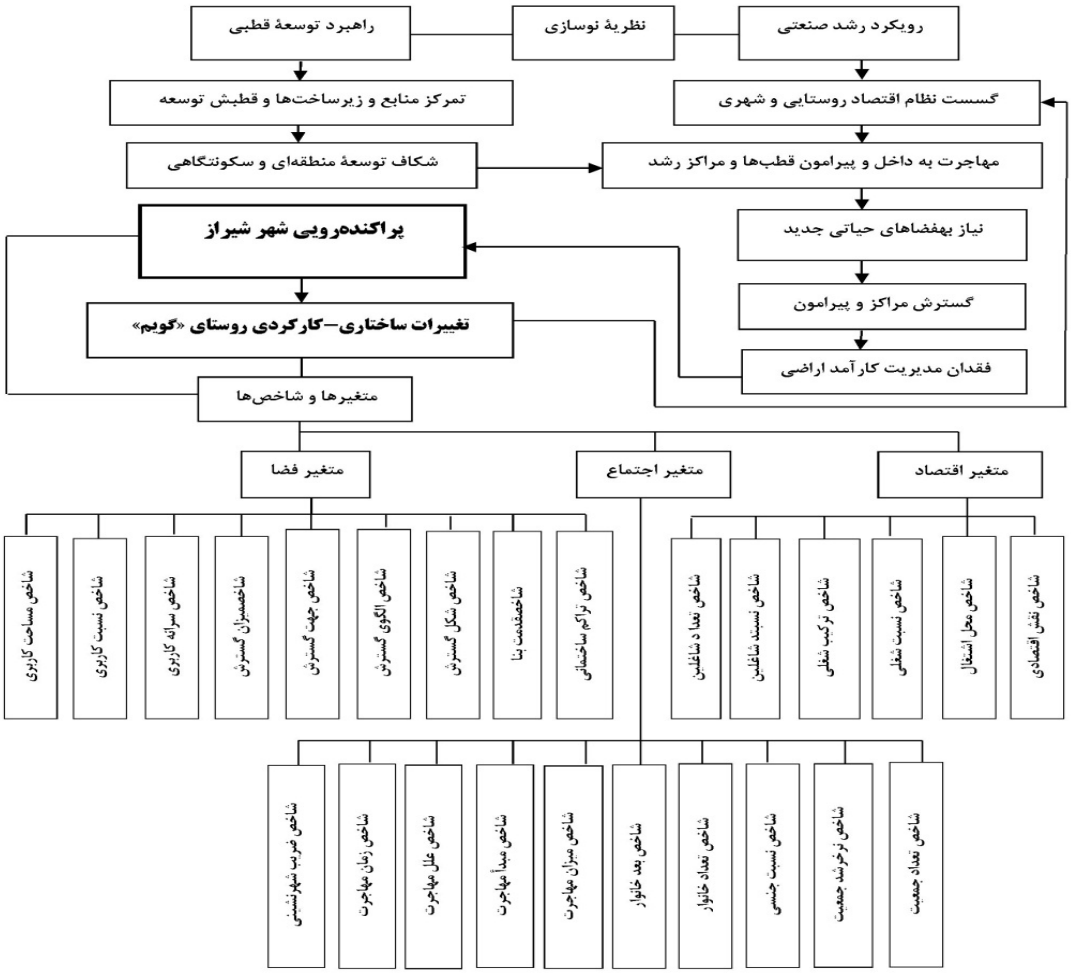

شکل شماره (۳): مدل مفهومی-تحلیلی تحقیق

۴) یافته‌های تحقیق

۴-۱) پراکنده‌رویی شهر شیراز

شهر شیراز در دوره‌های زمانی مختلف در امتداد محورهای اصلی برون‌شهری منتهی به آن به دو صورت متصل و منفصل (پراکنده) گسترش یافته است. نرخ رشد جمعیت این شهر در دهه ۷۵-۱۳۶۵ (۲/۹ درصد) نسبت به دوره ۶۵-۱۳۵۵، حدود ۴/۹۵ درصد کاهش داشته است. مساحت آن به ۲۰۱۰۳ هکتار در سال ۱۳۷۵ (حدود ۱/۵ برابر) افزایش یافته است. نرخ رشد جمعیت این شهر در دهه ۸۵-۱۳۷۵ (۱/۴۴ درصد) نیز نسبت به دوره قبل کاهش یافته است در صورتی که مساحت آن به ۳۴۰۰۰ هکتار در سال ۱۳۸۵ (۱/۶۹ برابر) رسیده و ادغام آبادی‌های پیرامون در خود را درپی داشته است (جدول۲ و شکل ۴) (سازمان مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۸: ۱۰۲).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

بر اساس مدل «هلدرن»[1]، ۵۴ درصد گسترش افقی شهر شیراز از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ از رشد جمعیت و ۴۶ درصد آن از پراکنده‌رویی ناشی شده است. محاسبهٔ رشد این شهر برای سرشماری سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ نشان می‌دهد که در این دوره به‌طور مستمر از سهم جمعیت در گسترش افقی آن شهر کاسته شده است. به‌طوری که رشد جمعیت این شهر در این دوره از ۷۷/۹۸ درصد در دههٔ ۴۵- ۱۳۳۵ به ۲۷/۲ درصد در دههٔ ۸۵-۱۳۷۵ کاهش یافته و سهم پراکنده‌رویی آن از ۲۲/۰۲ به ۷۲/۸ درصد افزایش یافته است (جدول ۱).

جدول شماره (۲): تغییرات جمعیت، مساحت و پراکنده‌رویی شهر شیراز از سال ۸۵- ۱۳۵۵

سال	تعداد جمعیت	نرخ رشد جمعیت	مساحت (هکتار)	سرانهٔ ناخالص (متر مربع)	میزان افزایش	درصد توسعهٔ مرتبط با رشد جمعیت	درصد پراکنده‌رویی شهر
۱۳۰۴	۱۰۱۹۷۴	-	۴۴۷	۵۲/۳۹	-		
۱۳۳۵	۱۷۰۶۵۹	۱/۶۸	۸۹۴	۵۹/۶۲	۲	-	-
۱۳۴۵	۲۶۹۸۶۵	۴/۶۹	۱۶۰۹	۸۳/۱۴	۱/۸	۷۷/۹۸	۲۲/۰۲
۱۳۵۵	۴۲۵۸۱۳	۴/۶۷	۳۵۴۰	۱۵۴/۴۰	۲/۲	۵۷/۸۴	۴۲/۱۶
۱۳۶۵	۸۴۸۲۸۹	۷/۱۴	۱۳۰۹۸	۱۹۰/۹۱	۳/۷	۵۲/۶۸	۴۷/۳۲
۱۳۷۵	۱۰۵۳۰۲۵	۲/۱۹	۲۰۱۰۳	۲۷۹/۸۸	۱/۵	۵۰/۴۷	۴۹/۵۳
۱۳۸۵	۱۲۱۴۸۰۸	۱/۴۴	۳۴۰۰۰	۵۲/۳۹	۱/۶۹	۲۷/۲۰	۷۲/۸۰

منبع: مرکز آمار ایران، ۸۵- ۱۳۳۵

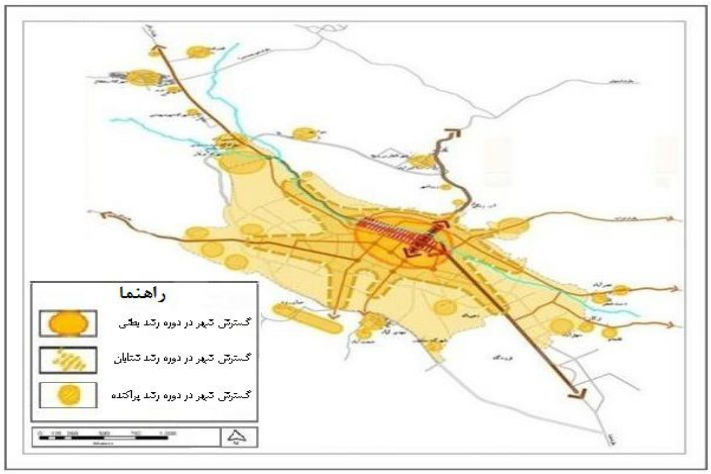

شکل شماره (۴): نقشه نوع و مراحل گسترش شهر شیراز از سال ۸۵-۱۳۳۵

[1] John Holdern

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

منبع: سازمان مسکن و شهرسازی استان فارس، ۱۳۸۸

نرخ رشد جمعیت استان فارس، شهرستان و شهر شیراز در دوره ۸۵-۱۳۳۵ به ترتیب معادل ۲/۸ و۳/۴۱ و ۴/۰۳ درصد بوده است. نرخ رشد جمعیت شهر و شهرستان شیراز تا سال ۱۳۶۵ روند افزایشی داشت، اما از آن سال به بعد، به‌دلیل اجرای سیاست کنترل و کاهش نرخ رشد جمعیت و بازگشت مهاجران جنگی به موطن خود، کاهش یافته است. نرخ رشد جمعیت شهر شیراز از نرخ رشد جمعیت شهرستان شیراز طی سال-های ۸۵-۱۳۷۵ کمتر بوده است. ضریب شهرنشینی شهرستان شیراز از ۳۷/۶۶ درصد در ابتدای این دوره به ۸۰/۶۸ درصد در سال ۱۳۷۵ رسیده و در سال ۱۳۸۵ به ۷۸ درصد کاهش یافته است. ضریب شهرنشینی شهرستان شیراز در دوره ۷۵-۱۳۴۵ در مقایسه با استان فارس و کشور، بسیار بالاتر بوده است (جدول ۴).

روند تغییر نسبت شاغلین بخش‌های سه‌گانه اصلی اقتصاد در شهر و ناحیه پیرامونی شهر شیراز در سال‌های ۸۵- ۱۳۳۵ نمایانگر افزایش مستمر نقش خدماتی آن‌ها در مقایسه با نقش کشاورزی و صنعتی است؛ شهرستان شیراز در سال ۱۳۳۵ دارای کارکرد چندنقشی نزدیک به کشاورزی بوده، اما در سال ۱۳۴۵، کارکرد چندنقشی، در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۷۵ نقش بازرگانی و در سال ۱۳۶۵ و ۱۳۸۵ نقش خدماتی به خود گرفته است. شهر شیراز در طول دوره سرشماری سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵ دارای نقش و کارکرد خدماتی بوده و از ابتدا تا انتهای این دوره به‌طور مستمر بر نسبت و سهم آن افزوده شده است. نقاط روستایی شهرستان شیراز از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ دارای نقش کشاورزی بوده‌اند، اما در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ دارای کارکردی چندنقشی شده‌اند. درصد شاغلین بخش کشاورزی این سکونتگاه‌ها از ۷۰/۱ درصد در ابتدای دوره ۸۵-۱۳۳۵به ۳۲/۵۴ درصد در انتهای آن دوره رسیده است (جدول ۴ و شکل ۵).

جدول شماره (۴): توزیع نسبی شاغلین بخش‌های اقتصادی در شهر و شهرستان شیراز و نقاط روستایی آن درسال‌های ۸۵- ۱۳۳۵

سال	شهرستان شیراز			شهر شیراز			نقاط روستایی شهرستان شیراز		
	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات
۱۳۳۵	۴۳/۷	۲۴	۳۲/۳	۶/۴	۳۳/۱	۶۰/۵	۷۰/۱	۱۷/۸	۱۲/۴
۱۳۴۵	۳۱/۷	۲۸/۱	۳۶/۲	۴/۹۸	۳۲/۳۹	۶۲/۶۳	۶۶/۴	۲۲/۳	۱۱/۳
۱۳۵۵	۱۷/۶۹	۲۸/۹۸	۵۳/۳۳	۲/۷۱	۲۷/۱۸	۷۰/۱	۵۴/۵۸	۳۲/۶۵	۱۲/۷۷
۱۳۶۵	۱۳/۶	۲۵/۲	۶۱/۲	۳/۳۱	۲۴/۸۵	۷۱/۸۴	۵۳/۳	۱۹/۹	۲۶/۸
۱۳۷۵	۱۱/۳۲	۲۸/۵۵	۵۸/۳۳	۳/۷۹	۱۳/۴	۸۲/۷۹	۴۰/۹۲	۲۶/۷۴	۳۰/۹۳
۱۳۸۵	۹/۸۵	۱۴/۰۶	۷۶/۰۹	۳/۱۶	۱۵/۱۲	۸۱/۷۲	۳۲/۵۴	۱۰/۴۸	۵۶/۹۸

منبع: مرکز آمار ایران، ۸۵- ۱۳۴۵

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

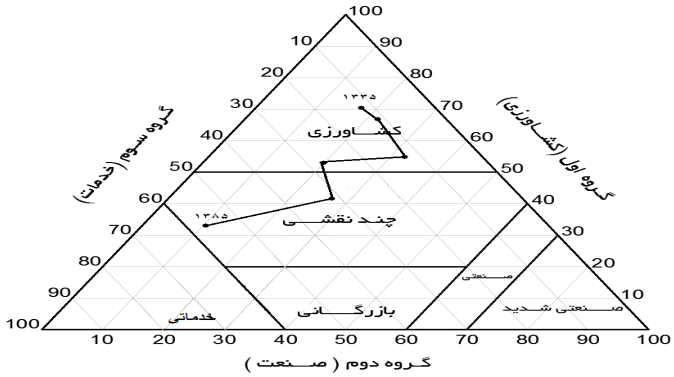

شکل شماره (۵): نمودار نقش اقتصادی نقاط روستایی شهرستان شیراز در سال‌های ۸۵-۱۳۳۵

۲-۴) تغییرات ساختاری-کارکردی روستای «گویم»

الف- نسبت شغلی و نقش اقتصادی: بخش خدمات ۴۸/۴۲ درصد، بخش صنعت ۲۶/۲۷ درصد و بخش کشاورزی ۶/۹۶ درصد شاغلین روستای «گویم» را در سال ۱۳۹۰ به خود اختصاص داده است. این در حالی است که ۱۰/۴۸ درصد شاغلان مناطق روستایی شهرستان شیراز در سال ۱۳۸۵ در بخش صنعت اشتغال داشته‌اند. مقایسه ساختار اشتغال سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ این روستا نشان می‌دهد که از سهم شاغلین بخش کشاورزی و خدمات در این دوره کوتاه نیز کاسته شده است (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان فارس،۱۳۸۰). سهم ۲۱/۲۰ درصدی فعالیت‌های زیربخش تجاری و ۲۶/۲۷ درصدی بخش صنعت در ترکیب شغلی روستای «گویم»، از پراکنده‌رویی، مجاورت و تأثیر محور صنعتی شمال‌غرب شهر شیراز بر ساختار و کارکرد اقتصادی این روستا ناشی شده است. کارگران ساختمانی ۱۲/۰۳ درصد کل شاغلین این روستا را شامل می‌شود که نشانگر رونق ساخت‌وساز و شکل‌گیری فعالیت‌ها، فضاها و مشاغل صنعتی در آن و شهرک‌های اطراف شهر می‌باشد (شکل ۶).

ب- محل اشتغال: محل اشتغال شاغلین روستای «گویم» نشان‌دهنده‌ی میزان ظرفیت درونی اشتغال و جایگاه کارکردی آن به تأثیر از شهر شیراز است؛ بر اساس این پژوهش، بیشترین تعداد شاغلین این روستا (۴۸/۴۲ درصد) در خود آن روستا اشتغال دارند. شهر شیراز ۲۵ درصد شاغلین این روستا را به خود جذب نموده است. این رابطه موجب شکل‌گیری جریان آونگی روزانه شاغلین بین این روستا و شهر شیراز شده است (جدول ۵).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

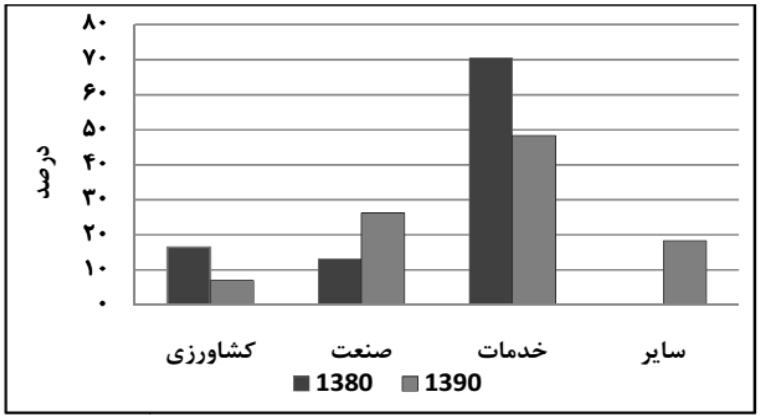

شکل شماره (۶): نمودار تغییرات نسبت شاغلین روستای «گویم» در سال ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰

جدول شماره (۵): محل اشتغال ساکنین شاغل روستای «گویم» در سال ۱۳۹۰

محل اشتغال	درصد
روستای گویم	۴۸/۴۲
روستاهای مجاور	۵/۷
شهر شیراز	۲۵
شهرهای مجاور	۵/۰۶
ترکیبی از موارد	۳/۱۶
نامشخص	۱۲/۶۶
جمع	۱۰۰

منبع: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان فارس، ۱۳۸۰

الف- تعداد و نرخ رشد جمعیت: جمیت روستای «گویم»با نرخ رشد متوسط ۳/۴۸ درصد، از ۲۱۳۰ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۱۰۰۹۳ نفر در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. کمترین نرخ رشد جمعیت (۰/۷درصد) در طول این دوره، مربوط به سال‌های ۵۵-۱۳۴۴ بود که نشان دهنده شرایط مهاجرفرستی این روستا در این دوره می‌باشد. نرخ رشد جمعیت این روستا در دهه ۶۵-۱۳۵۵ افزایش داشته و به ۵ درصد رسیده که از سیاست افزایش موالید و جمعیت شرایط جنگی کشور ناشی شده است. این نرخ رشد در سال‌های ۷۵-۱۳۶۵به ۳/۲ درصد کاهش یافته است، اما باز هم با نرخ رشد ۲/۱۳ درصدی شهرستان شیراز و ۲/۱۹ درصدی شهر شیراز فاصله زیادی دارد. این افزایش در دوره ۸۵-۱۳۷۵ نیز ادامه یافته و به ترتیب به ۳/۵۸ و ۶/۷ درصد رسیده است (جدول ۶ و شکل ۷).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

ب- نسبت جنسی: نسبت جنسی روستای «گویم» در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب ۱۰۸/۱۴، ۱۱۰/۰۵ و ۱۰۸ درصد بوده است. این شاخص در این روستا نسبت به شهرستان شیراز به جهت مهاجرت نیروی کار مرد از سایر سکونتگاه‌های پیرامون شهر شیراز به این روستا بالاتر است (جدول ۶).

جدول شماره (۶): تعداد و نرخ رشد جمعیت روستای «گویم» طی دوره‌های سرشماری ۸۵-۱۳۴۵

سال	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
تعداد جمعیت	۲۱۳۰	۲۲۸۴	۳۷۴۷	۵۱۳۱	۷۲۹۷	۱۰۰۹۳
نرخ رشد جمعیت	-	۰/۷	۵	۳/۲	۳/۵۸	۶/۷
تعداد مرد	-	-	-	۲۶۸۴	۳۸۲۳	۵۲۴۰
تعداد زن	-	-	-	۲۴۸۲	۳۴۷۴	۴۸۵۲
نسبت جنسی	-	-	-	۱۰۸/۱۴	۱۱۰/۰۵	۱۰۸

منبع: مرکز آمار ایران، ۸۵- ۱۴۳۵

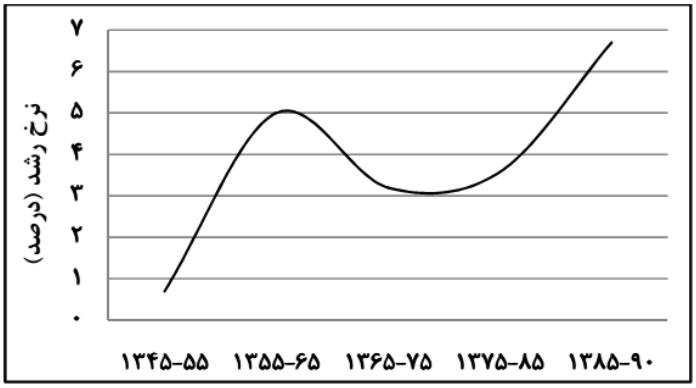

شکل شماره (۷): نمودار تغییرات نرخ رشد جمعیت روستای «گویم» در سال‌های ۹۰-۱۳۴۵

ج- مهاجرت: یکی از تغییرات اجتماعی روستای «گویم»، افزایش روند مهاجرپذیری آن است. ۹۰/۱۷ درصد این مهاجران از سال ۱۳۸۰ تاکنون و ۷۳/۲۱ درصد آنان در پنج سال اخیر به این روستا مهاجرت نموده‌اند (جدول ۷). ۳۹/۸۷ درصد از کل جمعیت ساکن روستای «گویم» را مهاجران تشکیل می‌دهند، که ۲۹/۷۵ درصد (سه چهارم) آنان از شهرهای استان فارس به این روستا مهاجرت کرده‌اند. مبدأ درصد اندکی از مهاجرین به این روستا، روستاها و شهرهای استان‌های خارج از استان فارس است. این شرایط نشان می‌دهد که این روستا برای ساکنان شهرهای استان شیراز نیز دارای جاذبه مهاجرت می‌باشد (جدول ۸). ۳۵/۷۱ درصد مهاجران به روستای «گویم»، ارزانی قیمت زمین ۱۶/۶۷ درصد، شاغل بودن در روستا و ۱۲/۷ درصد

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

نیز ترکیبی از علل برخورداری از امکانات، ارزانی زمین و شاغل بودن در آن روستا را علت مهاجرت خود به آن اعلام نموده‌اند (جدول ۹).

جدول شماره (۷): روند مهاجرت به روستای «گویم» از سال ۹۰-۱۳۷۵

سال مهاجرت	درصد مهاجرین
۱۳۹۰	۲۳/۲۱
۱۳۸۹	۱۶/۰۷
۱۳۸۸	۱۲/۵۰
۱۳۸۷	۱۳/۳۹
۱۳۸۶	۸/۰۴
۱۳۸۵	۳/۵۷
۱۳۸۴	۲/۶۸
۱۳۸۳	۳/۵۷
۱۳۸۲	۳/۵۷
۱۳۸۱	۳/۵۷
۱۳۸۰	۰/۰۰
۱۳۷۹	۲/۶۸
۱۳۷۸	۰/۰۰
۱۳۷۷	۰/۰۰
۱۳۷۶	۱/۷۹
۱۳۷۵	۱/۷۹
تا ۱۳۷۴	۳/۵۷

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۱.

جدول شماره (۸): نسبت مهاجران به روستای «گویم» به تفکیک مبدأ مهاجرت

مبدأ مهاجرت	درصد مهاجرین
روستاهای دهستان دراک (به مرکزیت روستای گویم)	۳/۴۸
روستاهای استان فارس	۵/۷
شهرهای استان فارس	۲۹/۷۵
روستاهای استان‌های دیگر	۰/۳۲
شهرهای استان‌های دیگر	۰/۶۳
جمع	۳۹/۸۸

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۱.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

جدول شماره (۹): علل مهاجرت به روستای «گویم» برحسب درصد مهاجرین

علل مهاجرت	درصد مهاجرین
برخورداری از امکانات روستا	۳/۹۷
دسترسی به امکانات شهر شیراز	۲/۳۸
ارزانی زمین در روستا	۳۵/۷۱
شاغل بودن در روستا	۱۶/۶۷
شاغل بودن در شهر شیراز	۷/۹۴
شاغل بودن در روستاهای پیرامون	۱/۵۹
امکانات روستا و ارزانی زمین	۷/۹۴
امکانات، ارزانی زمین و شاغل بودن در روستا	۱۲/۷
ترکیبی از چند مورد	۱۱/۱۱
جمع	۱۰۰

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۱.

الف- مساحت: مساحت روستای «گویم» از ۷۶/۴۷ هکتار در سال ۱۳۸۰ به ۲۵۲/۰۷ هکتار در سال ۱۳۹۰ رسیده و حدود ۳/۳ برابر افزایش یافته است. این افزایش مساحت که به تأثیر از مهاجرت و افزایش نرخ رشد جمعیت بوده، از گسترش این روستا در خارج از محدوده طرح هادی ناشی شده است. این گسترش بر روی اراضی‌ای اتفاق افتاد که در آن طرح، دارای کاربری کشاورزی بوده است. به‌واقع می‌توان گفت که روستای «گویم»، خود نیز دچار نوعی پراکنده‌رویی و اسکان غیررسمی شده است (شکل۸).

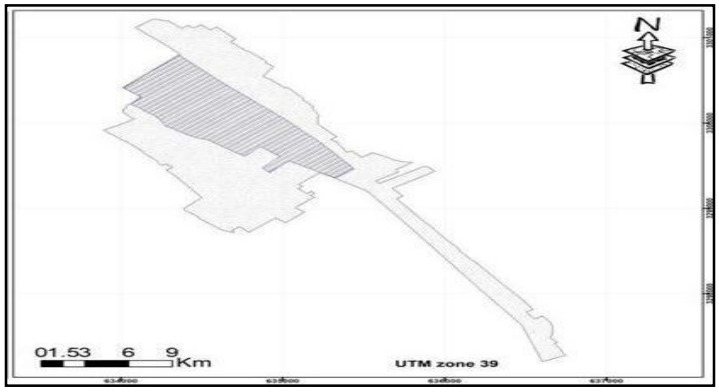

شکل شماره (۸): میزان، جهات و محدوده‌ی گسترش روستای «گویم» از سال ۹۰-۱۳۸۰

منبع: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان فارس، ۱۳۸۰

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

ب- ترکیب و نسبت کاربری‌ها: کاربری مسکونی با ۴۵/۸ درصد، کاربری معابر با ۳۷/۱۴ درصد و کاربری تجاری با ۴/۶ درصد، بیشترین نسبت کاربری‌های روستای «گویم» را به خود اختصاص داده است (جدول ۱۰). افزایش مساحت و نسبت کاربری‌های مسکونی، معابر و تجاری، همراه با احداث دو بوستان (فضای سبز) تجهیز شده در این روستا در سال ۱۳۹۰، نشانگر گسترش کارکرد تجاری و تغییر ساختار سنتی کاربری‌ها و فضاهای عمومی این روستا می‌باشد. فضاها و کاربری آغل و باغات و زمین بایر موجود در این روستا در سال ۱۳۸۰، به کاربری فضای سبز و مسکونی در سال ۱۳۹۰ تغییر یافته است. نحوه‌ی توزیع فضایی کاربری خدماتی روستا نشان می‌دهد که این کاربری‌ها در محدوده‌ی طرح هادی واقع شده است، اما توسعه‌ی جدید خارج محدوده‌ی آن طرح که توسط بورس‌بازان زمین صورت گرفته، فقط به کاربری مسکونی و معابر اختصاص یافته است.

گورستان روستا با مساحت ۱۳۲۰۰ متر مربع، فضاهای صنعتی با مساحت ۴۰۲۹۰۰ متر مربع و باغ-ویلاها با مساحت ۳۴۶۶۶۰۰ متر مربع، در خارج از محدوده‌ی طرح هادی و متصل به روستا واقع شده‌اند. کاربری مسکونی باغ-ویلا، مجموعه‌ای از باغ‌های روستا است که از سال ۱۳۸۲ به بعد توسط مالکان و بورس‌بازان زمین به روش‌های غیرقانونی به قطعاتی با وسعت تقریباً ۴ الی ۵ هزار متر مربع تفکیک شده و توسط افراد غیر بومی جهت گذران اوقات فراغت خریداری شده است.

واحدهای صنعتی از سال ۱۳۷۰ به بعد در محدودهٔ روستای «گویم» استقرار یافته است. این واحدهای صنعتی محدوده‌ای به وسعت ۴۰/۲۹ هکتار را به خود اختصاص داده‌اند که در حقیقت جزئی از محور صنعتی شمال‌غرب شهر شیراز می‌باشد. این صنایع در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و ملی فعالیت دارد. از جمله دلایل استقرار این صنایع در این محور، نزدیکی به شهر شیراز و دسترسی به راه ارتباطی مناسب و وجود زمین وسیع و ارزان می‌باشد (شکل ۹).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

جدول شماره (۱۰): مساحت و نسبت کاربری‌های روستای «گویم» در سال ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰

نوع کاربری	۱۳۸۰		۱۳۹۰	
	مساحت	درصد	مساحت	درصد
مسکونی	۳۶۵۷۶۰	۴۷/۸۳	۱۳۸۱۲۸۴	۵۴/۸۰
معابر	۲۴۹۱۰۰	۳۲/۵۷	۹۳۶۰۷۹/۹	۱۴/۳۷
تجاری	۴۰۸۰۷	۵/۳۴	۱۱۵۹۱۶/۴	۴/۰۶
آموزشی	۱۳۵۰۰	۱/۷۷	۲۶۹۶۰	۱/۰۷
ورزشی	۱۸۰۰۰	۲/۲۵	۱۸۰۰۰	۰/۷۱
درمانی	۵۱۳۵	۰/۶۷	۷۸۹۹	۰/۳۱
فضای سبز	۰	۰	۱۰۲۱۱	۰/۴۱
اداری	۹۳۸۱	۱/۲۳	۹۳۸۱	۰/۳۷
مذهبی و فرهنگی	۴۸۷۴	۰/۶۴	۴۸۷۴	۰/۱۹
تأسیسات و تجهیزات	۵۸۶۰	۰/۷۷	۷۴۸۵	۰/۳۰
حمل و نقل	۱۹۵۰	۰/۲۶	۲۶۱۰	۰/۱۰
باغات	۱۱۵۰۰	۱/۵	۰	۰
آغل	۸۵۵	۰/۱۱	۰	۰
بایر	۳۷۹۷۸	۴/۹۷	۰	۰
مجموع	۷۶۴۶۸۹	۱۰۰	۲۵۲۰۷۰۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۱.

ج- قدمت بنا: ۳۰/۰۶ درصد واحدهای مسکونی روستای «گویم» در ۵ سال و ۵۱/۹ درصد در کمتر از ۱۰سال اخیر ساخته شده است و تنها ۷/۵۹ درصد آن بالای ۳۰ سال قدمت دارد. این ویژگی نشان دهنده‌ی نوساز بودن واحدهای مسکونی و همسوئی آن با نرخ رشد فزاینده جمعیت و مهاجرت سال‌های اخیر به آن و تأییدکننده‌ی گسترش فیزیکی سال‌های اخیر این روستا و حجم ساخت‌وسازهای جدید آن می‌باشد (جدول ۱۱).

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

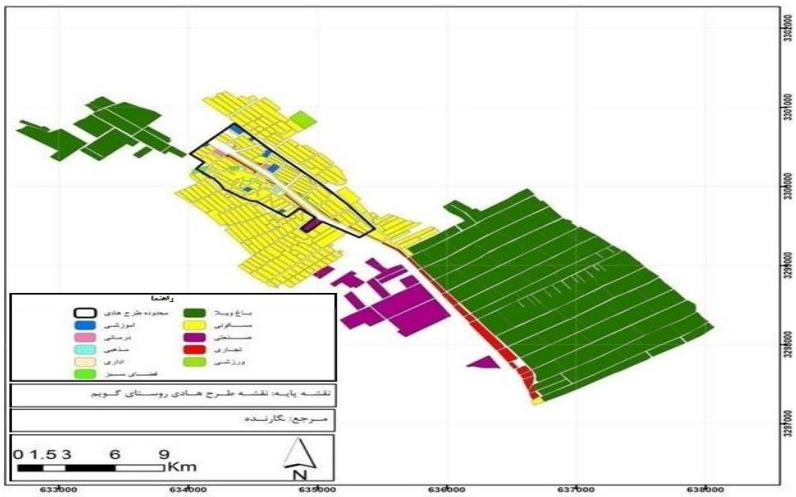

شکل شماره (۹): کاربری اراضی روستای «گویم» در سال ۱۳۹۰

منبع: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان فارس، ۱۳۸۰

جدول شماره (۱۱): قدمت بناهای مسکونی روستای «گویم» تا سال ۱۳۹۰

قدمت واحدهای مسکونی (سال)	درصد واحدهای مسکونی
۱-۴	۳۰/۰۶
۵-۹	۲۱/۸۴
۱۰-۱۴	۱۴/۲۴
۱۵-۱۹	۴/۴۳
۲۰-۲۹	۸/۵۴
۳۰-۳۹	۴/۱۱
۴۰-۵۰	۱/۵۸
۵۰ سال به بالا	۱/۹
نامشخص	۱۳/۲۹
جمع	۱۰۰

منبع: یافته‌های میدانی، ۱۳۹۱.

۵) نتیجه‌گیری

سهم رشد جمعیت در رشد شهر شیراز از ۷۷/۹۸ درصد در دهه‌ی ۴۵-۱۳۳۵ به ۲۷/۲ درصد در دهه ۸۵-۱۳۷۵ کاهش و سهم پراکنده‌رویی از ۲۲/۰۲ به ۷۲/۸ افزایش یافته است. جهت پراکنده‌رویی این شهر عمدتاً از دو عامل توپوگرافی و محورهای ارتباطی برون‌شهری منتهی به آن تأثیر پذیرفته است. پراکنده‌رویی این شهر از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۸۵ موجب تغییرات کارکردی و ساختاری گسترده ناحیه سکونتگاهی

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

(شهرستان) شیراز، از جمله روستای «گویم» شده است. یافته‌ها حاکی است جمعیت روستای «گویم» با نرخ رشد متوسط ۳/۴۸ درصد، از ۲۱۳۰ نفر در سال ۱۳۴۵ به ۱۰۰۹۳ نفر در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. نرخ رشد جمعیت این روستا در دهه ۶۵-۱۳۵۵ افزایش داشته و به ۵ درصد رسیده است، که از سیاست افزایش موالید و جمعیت شرایط جنگی کشور ناشی شده است. این نرخ رشد در سال ۷۵-۱۳۶۵ به ۳/۲ درصد کاهش یافته، اما بازهم با نرخ رشد ۲/۱۳ درصدی شهرستان شیراز و ۲/۱۹ درصدی شهر شیراز فاصله زیادی دارد. این افزایش در دوره‌های ۸۵-۱۳۷۵ نیز ادامه یافته و به ترتیب به ۳/۵۸ و ۶/۷ درصد رسیده است. نسبت جنسی این روستا در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ به ترتیب ۱۰۸/۱۴، ۱۱۰/۰۵ و ۱۰۸ درصد بوده است. این شاخص در این روستا نسبت به شهرستان شیراز به جهت مهاجرت نیروی کار مرد از سایر سکونتگاه‌های پیرامون شهر شیراز به این روستا بالاتر بوده است. ۳۹/۷۸ درصد کل جمعیت این روستا را مهاجران تشکیل می‌دهد که ۷۳/۲۱ درصد آنان در پنج سال اخیر به این روستا مهاجرت نموده‌اند. ارزانی قیمت زمین، علت مهاجرت ۳۵/۷۱ درصد و اشتغال، علت مهاجرت ۱۶/۶۷ درصد مهاجرین و اسکان آنان در این روستا بوده است. مبدأ مهاجرت ۷۵ درصد مهاجران به این روستا، شهرهای استان فارس بوده است، که نشان دهنده جاذبه این روستا برای تعامل پیرامونی و یا مهاجرت مرحله‌ای جهت ورود به شهر شیراز در اثر پراکنده‌رویی این شهر می‌باشد.

نقاط روستایی شهرستان شیراز از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۶۵ دارای نقش کشاورزی بوده‌اند، اما در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ دارای کارکردی چندنقشی شده‌اند. گرایش نقش این سکونتگاه‌ها در سال ۱۳۸۵ به تأثیر از پراکنده‌رویی شهر شیراز به سمت خدماتی بوده است. در این بین، ۵۹/۳ درصد شاغلین روستای «گویم» در بخش خدمات و ۳۲/۲ درصد در بخش صنعت اشتغال دارند، که نشانگر تغییرات گسترده ساختار و کارکرد اقتصادی آن در این راستا می‌باشد.

تغییر گسترده کاربری‌های اراضی روستای «گویم»، نشانگر تبدیل عرصه‌های حاشیه‌ای آن به فضاهای گذران اوقات فراغت (خانه دوم)، استقرار صنایع و خدمات فنی و تجاری بین‌راهی می‌باشد. افزایش مساحت این روستای به حدود ۳/۳ برابر در سال ۱۳۹۰ (از ۷۶/۴۷ هکتار در سال ۱۳۸۰ به ۲۵۲/۰۷ هکتار) و گسترش آن در خارج از محدوده طرح هادی و بر روی اراضی کشاورزی، نشانگر تأثیرپذیری آن در این خصوص از روند پراکنده‌رویی شهر شیراز و پراکنده‌رویی و اسکان غیررسمی در خود آن روستا می‌باشد.

نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات رضوانی (۱۳۸۱)، مردی‌زرنقی (۱۳۸۳)، طاهرخانی و افتخاری (۱۳۸۳)، طورانی (۱۳۸۹)، قدیری معصوم و دیگران (۱۳۸۶)، و قادرمزی (۱۳۸۸) که در بخش مقدمه ذکر گردید، منطبق است. گذشته از نرخ متفاوت این تحولات در حوزه‌های شهری-روستایی مختلف، عدم هدایت

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

برنامه‌ای آن در سه سطح مدیریت منطقه‌ای-ناحیه‌ای، شهری، و روستایی از ویژگی‌های مشترک آن‌ها می‌باشد.

۶) منابع

- Barnes, H.B, Morgan, J.M., III, Roberge M.C. and Lowe. S, (2001), **Sprawl Development: It's Patterns, Consequences, and Measurement**. A white paper, Towson University URL: Http:// Chesapeake. Towson.Edu/landscape /urbansprawl /ownload /sprawl white_paper.pdf.
- Bhatta.Basudeb, (2010), **Analysis of Urban Growth and Sprawl from Remote Sensing Data**, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Bogart, T. William, (2006), **Don't Call It Sprael:Metropolitan Structure in the Twenty-First Century**, York College of Pennsylvania cambridge university press, Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo Cambridge University Press, The Edinburgh Building, Cambridge cb2 2ru, UK, First published in print format.
- Bruegmann. Robert, (2006), **Sprawl: a compact history**, The University of Chicago Press, Chicago 60637, Ltd., London.
- Burchell, R.W., Shad, N.A., Lisotkin, D., Phillips, H., Downs, A., Seskin, S., et al, (1998), **The Costs of Sprawl Revisited**. National Academy Press.Washington, DC.
- Burchell, W. R., Downs, A., McCann, B. and Mukherji, S, (2005), **Sprawl Costs: Economic Impacts of Unchecked, Development**, writing from the publisher: Island Press, 1718 Connecticut Ave., NW, Suite 300, Washington, DC 20009, Island Press is a trademark of The Center for Resource Economics.
- Dilorenzo, W, (2000), **the Myth of suburban sprawl**. USA Today, 128 (May), 54–56. Ding, C. (1998). The GIS-based human-interactive TAZ design algorithm: examining the impacts of data aggregation on transportation-planning analysis.Environment and Planning B, 25.
- Duany, A., Plater-Zyberk, E. and Speck, J, (2001), **Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream**.North Point Press, New York.
- Ewing, R., Pendall, R. and Chen, D.D.T, (2002), **Measuring Sprawl and Its Impact. Smart Growth America**.Washington, DC.
- Fars Province Budget and Planning Organization, (1998), **the Principles and strategies regarding the Development of Fars Province by 2020**, published bulletin no 12. (In Persian)
- Fars Province Housing and urban Planning Organization, (2006), **Shiraz urban unitary plan**. (In Persian)
- Fars Province Housing and urban Planning Organization, (2010), **an Overview of Shiraz Master Plan**, Second Edition. (In Persian)

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

- Fars province Islamic revolution Housing institute, (2002), **Guyom rural guide plan**. (In Persian)
- Frumkin, H., Frank, L., and Jackson, R, (2004), **Urban Sprawl and Public Health: Designing, Planning, and Building for Healthy Communities**, Island Press.Washington. Covelo, London.
- Galster, G., Hanson, R., Wolman, H., Coleman, S. and Freihage, J, (2001), **wrestling sprawl to the ground: defining and measuring an elusive concept**.Housing Policy Debate, 12(4).
- Glaeser, E.L. and Kahn, M.E, (2004), **Sprawl and urban growth**. In: V. Henderson and J. Thisse (eds.), the Handbook of Urban and Regional Economics, Oxford University Press, and Oxford.
- Gordon, P. and Richardson, H. W, (1997), **are Compact cities a desirable planning goal?** Journal of the American Planning Association, 63(1).
- Gutfreund, Owen D, (2004), **Twentieth Century Sprawl: Highways and the Reshaping of the American Landscape**, ublished by Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue, New York, New York 10016, www.oup.com.
- Haydari.Jahangir, Solaymani.Mohamad, (2014), **Infill development with particular emphasis upon the regeneration of urban worn and derelict fabrics**, Azarrakhsh publication Tehran.First edition. (In Persian)
- Herold, M., Hemphill, J., Dietzel, C. and Clarke, K.C, (2005), **Remote Sensing Derivved Mapping To Support Urban Growth Theory**, ESA GOFC-GOLD Land Cover Project Office, Dep. of Geography, FSU Jena, Loebedergraben 32, 07743 Jena, Germany– m.h@uni-jena.de. Dep. of Geography, University of California Santa Barbara, Ellison Hall, Santa Barbara, CA, 93106, USA – (jeff, dietzel, kclarke) @geog.ucsb.edu. http://www.isprs.org/proceedings/XXXVI/8-W27/herold_hemphill_etal.pdf.
- Hess, G. R, (2001), **just what is sprawl, anyway?** www4.ncsu.edu/grhess.
- Iran informatice center, 1335-1385, **Shiraz housing and population census**. (In Persian)
- Johnson, M.P, (2001), **Environmental impacts of urban sprawl: a survey of the literature and proposed research agenda**.Environment and Planning A, 33.
- Kamanroodi. Moosa, (2002), **The Spatial Analysis of land uses in Tehran with emphasis upon municipality functions (1992-2002)**, 2006, Dissertation, Shaheed Beheshti University, The Faculty of Earth Science, Department of geography. (In Persian)
- Meshkini.Abolfazl, Zanganeh.Ahmad, Mahdnesiad.Hafez, 2015, an Introduction about urban Spraul, Kharazmi university Jahad publication, First edition. (In Persian)
- Ottensmann, J. R, (1977), **Urban sprawl, land values and the density of developmen**t. Land Economics, 53(4).
- Peiser. R, (2006), **Decomposing urban sprawl**, Town Planning Review, 72 (3).
- Qadermarzi.Hamed, (2010), **Functional Structural Changes and Transformations of villages located in the vicinity of Sanandaj with regard to the city spatial Expansion**

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]

during 1977, Dissertation in Geography and rural planning, Shaheed Beheshti University, geography Department, Tehran. (In Persian)

- Rahman, G., Alam, D. and Islam, S, (2008), **City growth with urban sprawl and problems of management**. Proceedings of 44th ISOCARP Congress Dalian, China, September 19–23, International Society of City and Regional Planners and Urban Planning Society of China.42-RERC (Real Estate Research Corporation) (1974).The costs of sprawl: Environmental and economic costs of alternative residential patterns at the Urban Fringe. US Government Printing Office, Washington, DC.
- Rezvani.Mohamadreza, (2003), **the Analysis of optimum mutual rural-urban relation iof rural communities in the vicinity of Tehran**, journal of geographyical research university of Tehran issue 34. (In Persian)
- Saeedi. Abbas, (2012), **Functional Structural Dynamic as a Unique Approach in Spatial Planning**, Space Economy and Rural Development Seasonal periodical first year, no 1, fall, pp 1-18. (In Persian)
- Saeedi. Abbas, Shafiee Sabet.Naser, (2013), **Landscape Swallowing and transformation of agricultural lands, Case: Neighboring Rural Communities around Tehran Metropolitan**, in: Saeedi.Abbas, Iran Urban-Rural Relations and links, Minoo Press Tehran. (In Persian)
- Solaymani. Mohamad, Afrakhteh. Hasan, Saeeddana. Ahmad, Chegeeni. Robab, (2014) ,**the Analysis of spatial–physical consequences resulted from Annexation of Rural Nodes located in Tehran's District 1**, Space Economy and Rural Development Seasonal periodical ,Second year ,no1,spring, pp 115-149. (In Persian)
- Stlawa. I, (2000), **Time space compression**. http://it.stlawa.edu.
- Weitz, J. and Moore, T, (1998), **Development inside urban growth boundaries: Oregon's empirical evidence of contiguous urban form**.Journal of the American Planning Association, 64(4).
- Williamson. Thad, (2010), **Sprawl, Justice, and Citizenship: The Civic Costs of the AmericanWay of Life**.Published by Oxford University Press, Inc.198 Madison Avenue, New York, New York 10016, and www.oup.com.
- Zhang, B, (2004), **Study on Urban Growth Management in China**. Xinhua Press, Beijing.

[Downloaded from serd.khu.ac.ir on 2024-04-27]